

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

การสร้างดุลยภาพแห่งสิทธิแก่ผู้เสียหาย
ในศาลเยาวชนและครอบครัวตามหลักนิติธรรม

จัดทำโดย นางอโนชา ชีวิตโสภณ
รหัส ๖๔๐๙๔๙

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๙
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

การสร้างดุลยภาพแห่งสิทธิแก่ผู้เสียหายในศาลเยาวชนและครอบครัว ตามหลักนิติธรรม

นางอโนชา ชีวิตโสภณ^๑

๑. บทนำ

หลักนิติธรรม (The Rule of Law) เป็นหลักพื้นฐานหนึ่งแห่งกฎหมายที่นักกฎหมายพยายามนำมาปรับใช้เพื่อให้สังคมในประเทศของตนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและเป็นธรรม^๒ หลักนิติธรรมจึงมีการพัฒนาให้ความหมายให้คำนิยามให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้นเรื่อยมา จนปัจจุบันกล่าวได้ว่า หลักนิติธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง คือ หลัก “กระบวนการที่ถูกต้องตามหลักกฎหมาย” (Due Process of Law) หลักที่ว่ามานี้เป็นหลักที่มุ่งคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนต่อการใช้อำนาจอันมิชอบของรัฐ โดยมุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เมื่อกาลเวลาผ่านไปหลักนิติธรรมดังกล่าวได้รับการยอมรับและขยายวงกว้างมากขึ้นไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย อย่างไรก็ตาม การที่ประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา อาจทำให้ดุลยภาพแห่งสิทธิของผู้เสียหายในคดีเสียไป ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นได้ ซึ่งหลักนิติธรรมอีกหลักหนึ่งที่มีการพัฒนาขึ้นเพื่อให้ความสำคัญกับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดของจำเลยในคดีอาญา ก็ปรากฏให้เห็นใน หลัก “กระบวนการยุติธรรมแนวทางสันติ” (Restorative Justice) ที่ให้ความสำคัญกับเหยื่อหรือผู้เสียหายและสังคม ในการร่วมกันหาทางออกให้ผู้เสียหายและสังคมได้รับการชดเชยเยียวยาจากการกระทำผิดของจำเลย โดยหลักการดังกล่าวได้มีการบัญญัติอย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งแม้ผู้เสียหายเริ่มได้รับความสำคัญในคดีมากขึ้นแล้ว แต่การบัญญัติกฎหมายนี้ก็ยังคงเป็นไปเพื่อประโยชน์ของจำเลยเป็นหลัก ยังไม่ได้มุ่งคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริง ซึ่งในต่างประเทศเอง ในช่วงทศวรรษของปี ค.ศ. ๑๙๘๐ เป็นช่วงที่มีการตื่นตัวและมีกระแสเรียกร้องให้ตระหนักถึงสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม โดยเรียกร้องให้ผู้เสียหายในคดีอาญามีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญามากขึ้น และให้มีการชดเชยความเสียหาย (compensation) ให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๘๕ องค์การสหประชาชาติได้ประกาศรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมตาม “ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ” (Declaration of Basic Principle of Justice for Victim of Crime and Abuse of Power, ๑๙๘๕) ซึ่งได้รับรองสิทธิต่าง ๆ ของเหยื่ออาชญากรรมโดยกำหนด

^๑อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

^๒ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๕) หน้า ๑๑๐

หลักการที่เจ้าหน้าที่พึงปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญานับตั้งแต่เริ่มดำเนินคดี^๓ หลักการดังกล่าวเริ่มมีการนำมาใช้เป็นรูปธรรมในหน่วยงานศาลยุติธรรม ในเดือนตุลาคม ๒๕๖๓ ประธานศาลฎีกา^๔ ได้กำหนดนโยบายประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการยกระดับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางได้รับนโยบายดังกล่าวและพัฒนาให้มีผลเป็นรูปธรรมในการคุ้มครองผู้เสียหายยิ่งขึ้นต่อไป

๒. หลักนิติธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ เป็นรัฐธรรมนูญไทยฉบับแรกที่บัญญัติรับรองเรื่อง “หลักนิติธรรม” ไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดให้องค์กรทุกระดับ และบุคลากรขององค์กรทุกระดับตามรัฐธรรมนูญต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม ซึ่งต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๐) ยังคงบัญญัติรับรองหลักการดังกล่าวไว้ ซึ่งถือเป็นหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายและเป็นอุดมการณ์สูงสุดของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

๒.๑ แนวความคิดเกี่ยวกับหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรมเป็นแนวคิดที่มีมาช้านานแล้วตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ เกิดจากการค้นหาหลักการปกครองที่ดีที่สุด โดยมีเพลโต (Plato) นักปราชญ์ชาวกรีก เสนอว่า “กฎหมายเป็นสิ่งสูงสุดและการปกครองจะต้องดำเนินตามกฎหมาย หากสังคมสามารถสร้างระบบกฎหมายที่ดีและเป็นธรรมขึ้นมาให้คนประพฤติปฏิบัติตามได้ แม้แต่คนชั่วก็ยังอาจมีทางทำความดีขึ้นมาได้เช่นกัน” ซึ่งถือเป็นการจุดประกายแนวคิดในเรื่องนิติธรรมขึ้น ต่อมาอริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีกลูกศิษย์ของเพลโต เห็นว่า^๕ “การมีชีวิตในสังคมของมนุษย์จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อเป็นไปภายใต้หลักเหตุผลและความยุติธรรม นั่นคือต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย สังคมที่มีระเบียบและเป็นธรรมย่อมจะสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์มากที่สุด และจะนำมนุษย์ไปสู่ภาวะที่สมบูรณ์ขึ้นด้วย ดังนั้น การปกครองที่ดีที่สุดคือการปกครองโดยใช้เหตุผล ซึ่งเป็นการปกครองโดยกฎหมายเป็นใหญ่ เพราะกฎหมายคือเหตุผลที่ปราศจากกิเลส” (The Rule of Law, ... is preferable to that of any individual)

แนวความคิด The Rule of Law หรือหลักนิติธรรมนี้ เริ่มเป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้นใน ค.ศ. ๑๒๑๕ สมัยพระเจ้าจอห์น ที่ ๑ (King John I) ซึ่งพระองค์ได้ลงนามในกฎบัตรแมกนาคาร์ตา (Magna Carta) มหากฎบัตรหรือกฎหมายใหญ่นี้เป็นกฎหมายฉบับแรกที่ทำให้หลักการการปกครอง

^๓ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย, วิทยานพรัตน์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๔๔, น. ๘

^๔ นางเมทินี ชโลธร ประธานศาลฎีกาคคนที่ ๔๖

^๕ อ่างแล้ว, เชียงอรรถที่ ๒, น. ๑๑๗

โดยกฎหมายได้รับการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและการประกันสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นไปอย่างชัดเจน นำไปสู่การปกครองโดยกฎหมายเป็นใหญ่ ถือเป็นวิวัฒนาการครั้งสำคัญที่มีอิทธิพลต่อประวัติศาสตร์อันยาวนานของประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นต้นแบบของกฎหมายรัฐธรรมนูญในปัจจุบัน

ต่อมาหลักนิติธรรมได้รับการพัฒนาจนเริ่มเป็นที่รู้จักแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลก โดยศาสตราจารย์ เอ.วี.ไดซี (Albert Venn Dicey) แห่งมหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด ประเทศอังกฤษ ที่ให้ความหมายของ The Rule of Law ไว้อย่างกระจ่าง โดยมีความสำคัญ ๓ ประการ^๖ คือ

(๑) ต้องไม่มีการใช้ระบบทรราชย์ กล่าวคือ บุคคลทุกคนพึงได้รับการพิพากษาโทษโดยศาลยุติธรรม ไม่มีบุคคลใดจะถูกลงโทษ เว้นแต่บุคคลนั้นได้กระทำการอันขัดต่อกฎหมายเท่านั้น

(๒) บุคคลทุกคนเสมอภาคกันในสายตาของกฎหมาย กล่าวคือ ไม่มีบุคคลใดยกเว้นกฎหมายหรือมีอภิสิทธิ์ใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นใคร มีสถานะอย่างไร ย่อมอยู่ภายใต้กฎหมายของแผ่นดิน และอยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมตามปกติ

(๓) รัฐธรรมนูญ (ของอังกฤษ) นั้น มิใช่เป็นที่มาแห่งกฎหมาย หากแต่เป็นผลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย กล่าวคือ การที่บุคคลมีสิทธิ มีเสรีภาพประการต่าง ๆ นั้น หาใช่เพราะรัฐธรรมนูญยอมรับไม่ หากแต่เพราะมีศาลยุติธรรมยอมรับบังคับได้

การที่ไดซีให้ทรรศนะอธิบายความหมายของ The Rule of Law ในแง่สาระดังกล่าว ทำให้มีการพยายามวางหลักการบางอย่างขึ้นว่า หลักการปกครองโดยกฎหมายต้องรวมถึงหลักการพื้นฐานทางกฎหมายบางประการด้วย เช่น ความเสมอภาคกันในทางกฎหมาย การแบ่งแยกอำนาจ การออกกฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง กระบวนการพิจารณาที่เป็นธรรม เป็นต้น

๒.๒ ความหมายของหลักนิติธรรมในบริบทของประเทศไทย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้คำแปลของ “นิติธรรม” ไว้ว่า “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย” แต่ไม่ได้ให้คำอธิบายความหมายแต่อย่างใด

จากแนวความคิดของหลักนิติธรรมที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ จนนำมาประยุกต์ใช้ในการปกครองในประเทศไทยนั้น ปรากฏชัดเจนในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ มาตรา ๓ บัญญัติให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม” จากมาตราดังกล่าวมีการบัญญัติคำว่า “หลักนิติธรรม” เอาไว้ในวรรคสองของรัฐธรรมนูญ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละองค์กรว่าจะต้องยึดถือและตั้งอยู่บนหลักนิติธรรม โดยในการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๕๐ ได้มีการบันทึกเจตนารมณ์ไว้ว่า “เพื่อเป็นการกำหนดที่มาของอำนาจอธิปไตยและหลักการ

^๖ ธานินทร์ ภัยวิเชียร, หลักนิติธรรม (กรุงเทพฯ : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๒) หน้า ๔

แบ่งแยกอำนาจ ทั้งนี้ การใช้อำนาจนั้นต้องสอดคล้องกับนิติธรรม และเพื่อให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ ต้องอยู่บนพื้นฐานของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีความเป็นธรรม สามารถอธิบายและให้เหตุผลได้ และจะใช้อำนาจโดยปราศจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายรองรับนั้นไม่ได้”^๗

นอกจากมาตรา ๓ วรรคสองของรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ แล้วยังมีมาตรา ๗๘ (๖) ที่บัญญัติเรื่องหลักนิติธรรมเอาไว้โดยบัญญัติว่า “รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้ (๖) ดำเนินการให้หน่วยงานทางกฎหมายที่มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐตามกฎหมายและตรวจสอบการตรากฎหมายของรัฐดำเนินการอย่างเป็นอิสระ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตามหลักนิติธรรม” จะเห็นได้ว่า นอกจากที่รัฐธรรมนูญบัญญัติข้างต้น ยังมี การบัญญัติเรื่องเกี่ยวกับหลักนิติธรรมเอาไว้แม้มิได้บัญญัติว่าเป็นหลักนิติธรรมโดยตรงแต่เป็นการสกัดหลักของนิติธรรมมาปรับใช้โดยพิจารณาได้จากมาตราอื่น ๆ ตามรัฐธรรมนูญ เช่น การประกันสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย หลักความเป็นอิสระของศาล หลักการแบ่งแยกและถ่วงดุลอำนาจ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง มาตรา ๓๐ “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” จะเห็นได้ว่า หลักนิติธรรมเป็นหลักการพื้นฐานแห่งกฎหมายที่เกื้อหนุนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และยอมรับนับถือสิทธิแห่งมนุษย์ชนทุกแห่งทุกมุมโดยเท่าเทียมกัน^๘

๓. ผู้เสียหาย

ตามที่ได้กล่าวในบทนำว่าหลัก “กระบวนการที่ถูกต้องตามหลักกฎหมาย” (Due Process) เป็นหลักนิติธรรมหลักหนึ่งที่เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย มีขึ้นเพื่อกำกับดูแลการใช้อำนาจของรัฐมิให้กระทบสิทธิของปัจเจกชนเกินสมควร เช่น การวางหลักคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่ถูกจับกุม (จากกรณีคดีมิแรนดา (Miranda v. Arizona) ซึ่งผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะได้รับทราบว่ามีสิทธิที่จะไม่ให้การ สิทธิที่จะได้รับทราบว่ามีสิทธิที่จะให้การของผู้ต้องหานั้น หากยินดีให้ก็จะผูกพันผู้ต้องหาในชั้นศาล สิทธิที่จะได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวนว่า ผู้ต้องหาที่มีสิทธิมีทนายและมีสิทธินำทนายมาฟังในการสอบสวน สิทธิในการมีทนายความ ในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่มีทนายความ ผู้ต้องหาจะต้องได้รับการถูกแต่งตั้งทนายความมาให้ช่วยว่าความ ซึ่งหลัก Due Process นี้ มีและได้พัฒนาหลักการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยในชั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมมาเป็นลำดับขั้น อย่างไรก็ตาม ทำให้สิทธิของผู้เสียหายที่เป็นผู้ได้รับผลจากกระทบโดยตรงจากการกระทำผิดอาญาถูกละเลยไป จนกระทั่งมี

^๗ เพิ่งอ้าง, น. ๒๑

^๘ อรรถนิติ ดิษฐอำนาจ, ศาสตราจารย์ (พิเศษ), “การนำหลักนิติธรรมมาปรับใช้กับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย”, สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา, ๒๕๕๖ (เอกสารโรเนียว). หน้า ๔๖

“ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ”
(Declaration of Basic Principle of Justice for Victim of Crime and Abuse of Power, 1985)

๓.๑ ผู้เสียหายคือใคร

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ให้นิยามของคำว่า ผู้เสียหายไว้ใน มาตรา ๒ (๔) ว่า ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใด ฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้

ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ ให้นิยามความหมายของผู้เสียหายไว้ในมาตรา ๓ ดังนี้ “ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคล ซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น

Blacklaw Dictionary ได้อธิบายคำว่า เหยื่อ หมายถึง ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรม การกระทำละเมิด หรือการกระทำผิดอื่นๆ (Victim : Person harmed by a crime, tort, or other wrong.)

๓.๒ สิทธิของผู้เสียหายตามมาตรฐานสากล

ปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจาก อาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง ค.ศ. ๑๙๘๕^๙ ซึ่งเป็นผลมาจากการประชุมสหประชาชาติว่า ด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด (The United Nation Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offender) ครั้งที่ ๗ ณ นครมิลาโน ประเทศอิตาลี ซึ่งได้รับการรับรองโดยที่ประชุมใหญ่ ทัวไป โดยมีมติที่ ๔๐/๓๔ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๘๕ มีปรัชญาพื้นฐานที่สำคัญ คือ ผู้เสียหายในคดีอาญาและเหยื่ออาชญากรรมจะต้องได้รับการยอมรับ และได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยกำหนดหลักการ พื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ๔ ประการ คือ

๑. การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to justice and fair treatment) กล่าวคือ

^๙ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ชาติ ชัยเดชสุริยะ และณัฐวสา ฉัตรไพบุลย์, มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพฯ ฯ : มปป. หน้า ๑๑๕ - ๑๑๗

- (๑) ผู้เสียหายควรได้รับการปฏิบัติด้วยความรู้สึกเมตตา (Compassion) และเคารพถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Dignity) มีสิทธิในการเข้าถึงกลไกของกระบวนการยุติธรรมและได้รับการเยียวยาความเสียหาย (Harm) ที่ได้รับโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
- (๒) ต้องมีกลไกตุลาการและกลไกบริหาร ในการส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถได้รับการเยียวยา (Redress) ผ่านการดำเนินการที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการด้วยความรวดเร็ว (Expeditious) เป็นธรรม (Fair) ไม่เสียค่าใช้จ่ายมาก (Inexpensive) และสามารถเข้าถึงได้ (Accessible) อีกทั้งผู้เสียหายควรได้รับการแจ้ง (Informed) ให้ทราบถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาผ่านกลไกเหล่านั้น
- (๓) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายและควรอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหาย โดย
- ก. แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึง บทบาทและสิทธิของตน กำหนดเวลาและความคืบหน้าของการดำเนินการพิจารณาและการพิพากษาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีร้ายแรง (Serious Crimes)
 - ข. ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต้องยอมรับฟังและพิจารณาเกี่ยวกับทัศนคติและความกังวลใจของผู้เสียหาย โดยเฉพาะกรณีที่กระทบต่อผลประโยชน์ส่วนบุคคล (Personal Interest) ของผู้เสียหาย โดยปราศจากอคติต่อสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย และโดยสอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีอยู่ ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีนำไปสู่การทำคำพิพากษาอันถึงที่สุดและยุติธรรม เจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับคดีเพื่อประสงค์ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์อันเกี่ยวกับการกระทำความผิดและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหายในคดีอาญา (Victim's Impact)
 - ค. จัดให้มีการช่วยเหลือผู้เสียหาย (Assistance) ที่เหมาะสม ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการทางกฎหมาย
 - ง. กำหนดมาตรการที่จำเป็น เพื่อลดความไม่สะดวกแก่ผู้เสียหาย เพื่อปกป้องสิทธิส่วนบุคคล (Privacy) และให้หลักประกันในความปลอดภัยจากการข่มขู่และการล่วงล้ำคนผู้เสียหาย ครอบครัวของผู้เสียหาย และพยานที่เกี่ยวข้อง
 - จ. หลีกเลี่ยงความล่าช้าโดยไม่จำเป็นในการพิจารณาคดีและการบังคับตามคำสั่งและคำพิพากษาของศาลในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย
- (๔) ควรมีกลไกในการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการ รวมถึงการไกล่เกลี่ย (Mediation) อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) และความยุติธรรมตามจารีตประเพณีท้องถิ่น ควรใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเหมาะสมเพื่อสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเยียวยาแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

๒. การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Restitution) การชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยผู้กระทำผิดเป็นหนทางที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิด และเป็นหนทางที่สร้างสรรค์ในการควบคุมผู้กระทำผิดให้ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนในขณะเดียวกันนั้นก็เป็นการเปิดโอกาสที่ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายจะได้รับการฟื้นฟู

๓. การได้รับชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation) ในคดีอาญา โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว การได้รับชดเชยความเสียหายเป็นตัวเงินเป็นมาตรการที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ ของความช่วยเหลือภายหลังจากที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา ข้อแตกต่างประการสำคัญระหว่างการชดเชยและการชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาก็คือ การชดเชยความเสียหายไม่จำเป็นว่าจะต้องมีการจับกุมตัวผู้กระทำผิดได้ หรือต้องมีการลงโทษผู้กระทำผิดให้ชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาแต่อย่างใด ในส่วนนี้หลักเกณฑ์มาตรฐานที่องค์การสหประชาชาติกำหนดไว้ คือ หากผู้เสียหายไม่สามารถได้รับค่าชดเชยจากผู้กระทำผิดหรือโดยวิธีทางอื่นเต็มจำนวน รัฐต้องพยายามจัดให้มีการจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหายในกรณีที่น่ากว่า

(ก) เป็นผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่กาย หรือได้รับความเสียหายแก่ร่างกาย หรือจิตใจอันเป็นผลมาจากการกระทำผิดอาญาร้ายแรง

(ข) ครอบครัวของผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้เสียหายที่ได้เสียชีวิตหรือต้องตกเป็นผู้ไร้ความสามารถอันเนื่องมาจากการตกเป็นเสียหายในคดีอาญา

และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักในการให้การชดเชยแก่ผู้เสียหาย ดังที่กล่าวมานั้น รัฐต้องสนับสนุนส่งเสริมให้มีกองทุนสำหรับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาระดับชาติ

๔. การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย (Assistance) การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายที่สำคัญ คือ การช่วยเหลือทางด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกของผู้เสียหาย การให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การได้รับการชดเชยความเสียหาย และการช่วยเหลือปัญหาอื่นที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรฐานในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา กล่าวคือ ผู้เสียหายในคดีอาญาต้องได้รับการช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาล การช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต หรือสิ่งของจำเป็นประการอื่นจากรัฐ ท้องถิ่น หรือชุมชน และที่สำคัญที่สุดคือผู้เสียหายต้องรับรู้ว่ามีสิทธิได้รับการช่วยเหลือต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานั้น นอกจากนี้ ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมหน่วยงานบริหารด้านสังคมหรือสุขภาพและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องพึงได้รับการฝึกอบรมให้เกิดความตระหนักถึงความต้องการของผู้เสียหายและเพื่อให้ได้รับทราบแนวทางของการจัดให้ความช่วยเหลือที่พร้อมและเหมาะสมแก่ผู้เสียหาย

๔. บทบาทของศาลในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย

สำหรับกฎหมายภายในประเทศไทย แม้ผู้เสียหายจะมีสิทธิบางอย่างในการดำเนินคดีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น สิทธิในการร้องทุกข์และถอนคำร้องทุกข์

สิทธิในการฟ้องคดีอาญาและถอนฟ้องคดีอาญา สิทธิในการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ สิทธิในการคัดค้านการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ก็เป็นเพียงสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาเท่านั้น แต่ยังไม่รวมถึงการชดเชยความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดอาญา จนกระทั่งมาตรา ๒๔๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ให้ได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ รวมถึงความช่วยเหลือจากรัฐในกรณีที่ได้รับ ความเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกายหรือจิตใจเนื่องจากการกระทำ ความผิดอาญา และผลจากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยดังกล่าวทำให้มีการตรา กฎหมายและแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ การตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทน ผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรก ที่กำหนดให้รัฐจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา^{๑๐} การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒๔) พ.ศ. ๒๕๔๘ เพิ่มเติมมาตรา ๔๔/๑ และมาตรา ๔๔/๒ เพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาให้ได้รับค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการทำความผิดอาญา โดยสะดวกยิ่งขึ้นและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไป ต่อมา มีการตราพระราชบัญญัติป้องกัน และปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙ ซึ่งมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายหลายมาตราอันเป็นมาตรการในการช่วยเหลือและการปฏิบัติที่เหมาะสม ต่อผู้เสียหายในคดีค้ามนุษย์อย่างเป็นพิเศษยิ่งกว่าคดีอาญาทั่วไป สอดคล้องกับมาตรฐานของกฎหมาย ระหว่างประเทศดังที่กล่าวแล้วข้างต้น เช่น การให้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายอย่างเหมาะสมในเรื่องอาหาร ที่พัก การรักษาพยาบาล การบำบัด ฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ การให้การศึกษา การฝึกอบรม การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย การดำเนินคดี เพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เสียหาย การแจ้งสิทธิของผู้เสียหายที่พึงได้รับการคุ้มครองในแต่ละ ขั้นตอนทั้งก่อน ระหว่างและหลังการช่วยเหลือและให้รับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายก่อนด้วย ให้พนักงานสอบสวนหรืออัยการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทน และสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย กรณีที่ผู้เสียหายมีสิทธิและประสงค์ที่จะเรียกค่าสินไหม ทดแทนให้พนักงานอัยการเรียกค่าสินไหมทดแทนผู้เสียหายตามที่ได้รับแจ้งจากปลัดกระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย ให้มีการคุ้มครองความปลอดภัยแก่ผู้เสียหายและ บุคคลในครอบครัวของผู้เสียหายไม่ว่าก่อน ขณะ หรือหลังการดำเนินคดี ศาลมีอำนาจสั่งให้พนักงาน เจ้าหน้าที่จัดทำข้อมูลประวัติ ผลกระทบหรือความเสียหายที่เกิดต่อร่างกายหรือจิตใจ และข้อวิตกกังวล หรือข้อคิดเห็นอย่างอื่นของผู้เสียหาย ตลอดจนพฤติการณ์อื่นใดที่เกี่ยวข้องซึ่งศาลเห็นว่าจะประโยชน์ ต่อการวินิจฉัยคำร้องขอปล่อยชั่วคราวหรือการพิจารณาพิพากษาคดี สำหรับการเรียกค่าสินไหมทดแทน แทนผู้เสียหายในคดีค้ามนุษย์นั้น พนักงานอัยการจะขอรวมไปกับการฟ้องคดีอาญาหรือจะยื่นคำร้อง ในระหว่างพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นก็ได้ และการยื่นคำร้องของพนักงานอัยการแทนผู้เสียหายกรณีนี้ไม่

^{๑๐} สำนักประธานศาลฎีกา, “ศาลยุติธรรม” บนเส้นทางสร้างคุณภาพแห่งสิทธิ, (กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), หน้า ๑๒๑ - ๑๒๕

ตัดสิทธิผู้เสียหายจะยื่นคำร้องเพิ่มเติมด้วยตนเองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก่อนที่ศาลจะวินิจฉัยชี้ขาดคดี ยิ่งไปกว่านั้น แม้พนักงานอัยการหรือผู้เสียหายไม่ได้ยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทน แต่หากศาลพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลจะสั่งในคำพิพากษาคดีอาญาให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายตามจำนวนที่เห็นสมควรก็ได้ หากผู้เสียหายยังไม่พอใจก็สามารถยื่นฟ้องจำเลยเป็นคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดอยู่อีกได้ นอกจากนี้ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวแล้ว หากปรากฏว่าในการกระทำความผิดมีการกระทำความทารุณกรรม หน่วงเหนี่ยวกักขัง ทำร้ายร่างกายหรือกดขี่ข่มเหงโดยขาดมนุษยธรรมอย่างร้ายแรงต่อผู้เสียหาย ศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นได้ตามที่เห็นสมควร ส่วนการบังคับคดีแก่ค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายนั้น กฎหมายบัญญัติให้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้เสียหายเพื่อบังคับให้คดีเป็นไปตามคำพิพากษาคดีด้วย จึงถือเป็นต้นแบบในการยกระดับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล และเป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายเพื่อนำมาตรการเหล่านี้ไปใช้ในคดีอาญาทั่วไป และในปี ๒๕๖๓ ได้มีคำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับการแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๖๓ ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของผู้เสียหายตามมาตรฐานสากล^{๑๑}

๕. การสร้างดุลยภาพแห่งสิทธิแก่ผู้เสียหายตามหลักนิติธรรม และแนวทางปฏิบัติของศาลเยาวชนและครอบครัวในการสร้างดุลยภาพแห่งสิทธิแก่ผู้เสียหายตามหลักนิติธรรม

ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย โดยเมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๒ อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง^{๑๒} จัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อนำและช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัวในคดีอาญาที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เพื่อให้คำปรึกษาและช่วยเหลือเยียวยาด้านจิตใจเบื้องต้นแก่ผู้เสียหายและครอบครัว รวมทั้งจัดให้มีการแจ้งสิทธิและประโยชน์ที่ผู้เสียหายพึงได้รับจากรัฐเพื่อให้ผู้เสียหายทราบ ตลอดจนแนะนำให้ผู้เสียหายเข้าใจหลักการแนวคิด วิธีการ ประโยชน์และผลลัพธ์ที่ผู้เสียหายพึงได้รับในการเข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๙๐ อันจะเป็นประโยชน์ทั้งแก่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหาและจำเลยที่เป็นเด็กและเยาวชน และชุมชนด้วย ภายหลังจากจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อนำและช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัวในคดีอาญา ศูนย์ฯ ได้ดำเนินการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวตลอดมา ทั้งนี้ ศาลเยาวชนและครอบครัวในภูมิภาคส่วนใหญ่

^{๑๑} สำนักประธานศาลฎีกา, คำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๖๓, ที่มา : <https://opsc.coj.go.th/th/content/category/detail/id/๘/cid/๑๑๔๕/iid/๒๑๘๐๑๗>

^{๑๒} นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง วาระ ๑ ต.ค. ๒๕๖๑ ถึง ๓๐ ก.ย. ๒๕๖๓

รับแนวทางการจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแนะนำและช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัวในคดีอาญาไปดำเนินการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในเขตอำนาจของศาลด้วยเช่นกัน

ต่อมาปี ๒๕๖๓ ประธานศาลฎีกามีนโยบายสร้างดุลยภาพแห่งสิทธิโดยยกระดับการคุ้มครองสิทธิแก่ผู้เสียหาย เหยื่ออาชญากรรม และพยานในคดีอาญา อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง^{๑๓} จึงยกระดับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายของศาลเยาวชนและครอบครัวที่ดำเนินการอยู่ให้สอดคล้องกับนโยบายของประธานศาลฎีกา โดยพัฒนาศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแนะนำและช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัวในคดีอาญา เป็น “ศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว” โดยเปลี่ยนจุดศูนย์กลางในการให้คำแนะนำจากเดิมที่มุ่งเน้นให้ผู้เสียหายเข้าร่วมแผนบำบัดฟื้นฟูอันจะเป็นประโยชน์แก่จำเลย เป็นมุ่งเน้นคุ้มครองสิทธิและเยียวยาผู้เสียหาย แม้ผู้เสียหายจะไม่ประสงค์เข้าร่วมแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อีกทั้งยังขยายการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและครอบครัวให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยไม่จำกัดกลุ่มผู้เสียหายเฉพาะผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเฉพาะผู้เสียหายที่ได้รับผลจากการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชน แต่ให้รวมถึงผู้เสียหายจากการถูกทำร้ายหรือจากการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นคดีอาญาหรือไม่ เช่น จากการถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ทั้งให้คำแนะนำช่วยเหลือไปถึงครอบครัวของผู้เสียหายซึ่งได้รับผลกระทบต่อเนื่องจากผู้เสียหาย เช่น บุคคลที่ต้องอาศัยพึ่งพาผู้เสียหายในการดำรงชีพ นอกจากการขยายกลุ่มเป้าหมายที่ให้ความสำคัญกับตัวผู้เสียหายและครอบครัวเป็นหลักแล้ว ยังขยายการคุ้มครองสิทธิให้ครบวงจร ดังนี้

- (๑) มีผู้พิพากษาและนิติกรให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัวให้ได้รับรู้ถึงสิทธิหน้าที่ ขั้นตอนตามกฎหมาย การขอรับความคุ้มครองความปลอดภัย การได้รับค่าสินไหมทดแทนต่าง ๆ และหากต้องดำเนินการทางกฎหมาย เช่น ยื่นคำร้องขอคุ้มครองสวัสดิภาพ ทางศาลเยาวชนและครอบครัวมีนิติกร เจ้าหน้าที่ ดำเนินการจัดทำคำร้องขอและศาลเยาวชนและครอบครัวจะดำเนินการไต่สวนโดยไม่ชักช้า^{๑๔}
- (๒) มีนักจิตวิทยาหรือการประสานงานส่งต่อผู้เสียหายและครอบครัวเพื่อรับคำแนะนำช่วยเหลือ ให้ได้รับการเยียวยาความรู้สึก ความเสียหายด้านจิตใจ จากผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิต
- (๓) มีคณะผู้พิพากษาสมทบของศาลเยาวชนและครอบครัวประสานงานให้การช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสม เช่น ประสานหาสถานศึกษากรณีต้องย้ายสถานศึกษาเนื่องจากอับอายจากการตกเป็น ผู้เสียหายที่เกิดการกระทำความผิดอาญาในชั้นเรียน การสงเคราะห์อุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำรงชีพ เช่น รถเข็นคนพิการ ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะสิทธิอันพึงได้รับในการเข้าร่วมแผนบำบัดแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ผู้เสียหายและครอบครัวสามารถกลับมาดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุขในสังคมได้

และขยายขอบเขตการดำเนินงานของศูนย์ฯ ให้ดำเนินงานเชิงรุก เพื่อสามารถแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัวในโอกาสแรกที่ได้รับ ความเสียหาย โดยประชาสัมพันธ์และประสานงานกับหน่วยงาน

^{๑๓} นางอโนชา ชีวิตโสภณ อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง วาระ ๑ ต.ค. ๒๕๖๓ - ๓๐ ก.ย. ๒๕๖๔

^{๑๔} พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ มาตรา ๑๗๓

ภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายชุมชน ให้รับรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของศูนย์ฯ เช่น มีการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับสถานีตำรวจนครบาลบางซื่อ การประสานงานกับองค์กรนอกภาครัฐ (non-governmental organization: NGO) เช่น โครงการฮัก มูลนิธิสานสัมพันธ์ครอบครัว (The Hug Project) Shero มูลนิธิสายเด็ก (Childline) ศูนย์พึ่งได้ ในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข (One Stop Crisis Center) ทั้งนี้ หากผู้เสียหายและครอบครัวแจ้งความประสงค์เข้ารับคำปรึกษา แต่ไม่อยู่ในเขตอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวใด ให้ศาลเยาวชนและครอบครัวนั้นช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัวรับคำปรึกษายังศาลที่มีเขตอำนาจ ให้ศาลเป็นที่พึ่งของประชาชนอย่างแท้จริง เพื่อให้การยกระดับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นไปในแนวทางเดียวกันทั่วประเทศ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจึงได้จัดทำ “โครงการยกระดับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายและครอบครัวในศาลเยาวชนและครอบครัว” เพื่อยกระดับการคุ้มครองสิทธิตามหลักการและเหตุผลดังกล่าว และเป็นแนวทางการจัดตั้ง “ศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว” ขึ้นในศาลเยาวชนและครอบครัวในต่างจังหวัด อันเป็นการสร้างสมดุลในสิทธิของผู้เสียหายที่สมควรได้รับจากรัฐ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนในคดีอาญา อันทำให้งานของศาลเยาวชนและครอบครัวได้รับการยอมรับจากสังคมมากยิ่งขึ้น

๗. สรุป

ศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นศาลที่มีลักษณะและองค์ประกอบพิเศษแตกต่างจากศาลชั้นต้นอื่น ๆ ด้วยการที่มีแนวคิดในการทำงานเชิงแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ให้เด็กและเยาวชนกลับคืนสู่สังคม กลับตนเป็นพลเมืองดี การมีนักจิตวิทยาเป็นเจ้าหน้าที่ประจำแต่ละศาล การมีผู้พิพากษาสมทบที่มาจากผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการสงเคราะห์ดูแลเด็กและเยาวชนเดิมการมีองค์ประกอบที่มีลักษณะเด่นดังกล่าวข้างต้น สามารถช่วยสนับสนุนงาน ศาลเยาวชนและครอบครัวให้สามารถแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนได้เป็นอย่างดีต่อมาเมื่อมีการนำลักษณะพิเศษและองค์ประกอบที่โดดเด่นของศาลเยาวชนและครอบครัวมาขยายผลไปสู่ผู้เสียหาย ครอบครัวของผู้เสียหาย และชุมชน จึงทำให้การทำงานของศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นการทำงานที่ครอบคลุมทุกมิติ และได้รับการยอมรับและความร่วมมือจากสังคมมากขึ้น

การที่ผ่านมา ผู้เสียหายและครอบครัวเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน กล่าวคือ หากผู้เสียหายไม่ตั้งใจหรือให้อภัย เด็กและเยาวชนนั้นก็จะสามารถเข้ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ โดยไม่แน่ว่าผู้เสียหายนั้นได้รับการช่วยเหลือ เยียวยา ได้รับคำปรึกษาอย่างเหมาะสมแล้วหรือไม่ การดำเนินงานดังนี้ ทำให้บ่อยครั้งที่ผู้เสียหายซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ยังคงไม่ได้รับการเยียวยาจากความเสียหายที่เกิดขึ้น และยังคงมีบาดแผลหลงเหลืออยู่

การที่ปัจจุบันศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วประเทศจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว จึงเป็นการเข้ามาช่วยเหลือ เยียวยา ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้เสียหายและครอบครัว ผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงให้ได้รับการเยียวยา ทั้งทางจิตใจ ทางเศรษฐกิจ และการขาดโอกาสอื่น ๆ อันเป็นผลมาจากการกระทำของเด็กและเยาวชน จึงเป็นการสร้างการยอมรับในการทำงานตามภารกิจหลักที่มุ่งแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนว่าไม่ได้ละเลยผู้เสียหายแต่อย่างใด และการที่ศาลเยาวชนและครอบครัวเข้ามาดำเนินการอย่างจริงจังในการคุ้มครอง ดูแล ผู้เสียหายไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้ต้องหรือจำเลยนั้น เท่ากับศาลไม่ละเลยหรือทิ้งคนกลุ่มใดไว้ข้างหลังอย่างเป็นที่ประจักษ์ อันเป็นการสร้างความเชื่อมั่นและการยอมรับในการทำงานของศาลมากขึ้น อีกทั้งการดำเนินงานตามแนวคิดนี้ยังเป็นหลักการที่สำคัญของนิติธรรมหลักหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย

โดยตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๖๔ ถึงปัจจุบัน มีผู้เสียหายและครอบครัวเข้ารับความช่วยเหลือจากศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและจำเลย ในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ๑๖๒ คน โดยได้รับความช่วยเหลือเรียบร้อยแล้ว ๖๔ คน อยู่ระหว่างดำเนินการให้ความช่วยเหลือ ๕๓ คน และจากศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วประเทศ ๑,๐๕๙ คน โดยได้รับความช่วยเหลือเรียบร้อยแล้ว ๖๑๑ คน อยู่ระหว่างดำเนินการให้ความช่วยเหลือ ๓๑๗ คน

สถิติศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๔

ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

การดำเนินงาน						ศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว									
						☐ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด.....									
						รับใหม่					การดำเนินการดังนี้ (ครั้ง)				
ผู้เสียหาย (คน)					รับคำปรึกษาแนะนำ	เข้าบำบัดรักษา	ประสานความช่วยเหลือด้าน		รวม	ยุติการให้คำปรึกษาแนะนำ			อยู่ระหว่างดำเนินการให้ความช่วยเหลือ		
ผู้เสียหายที่ได้อ้างเรื่องต่อเจ้าพนักงานตำรวจ	ผู้เสียหายที่ไม่ได้อ้างเรื่องต่อเจ้าพนักงานตำรวจ	ผู้เสียหายที่คดีอยู่ระหว่างการพิจารณาคดี	ผู้เสียหายที่มีการส่งตัวมาจากหน่วยงานอื่น	รวม			กฎหมาย	อื่น ๆ		ได้รับความช่วยเหลือเรียบร้อยแล้ว	ไม่มาตามนัดหรือติดต่อไม่ได้	ไม่ประสงค์รับคำปรึกษาต่อ			
มกราคม	20	1	0	0	21	3	0	1	0	4	3	0	2	16	
กุมภาพันธ์	7	4	0	0	11	13	0	7	6	26	11	0	0	2	
มีนาคม	8	3	0	0	11	11	0	2	1	14	8	0	2	1	
เมษายน	2	1	0	0	3	3	0	2	0	5	3	0	0	0	
พฤษภาคม	16	1	0	0	17	7	0	3	1	11	7	2	8	0	
มิถุนายน	22	1	7	0	30	19	0	0	0	19	19	3	8	0	
กรกฎาคม	12	0	0	0	12	2	0	0	0	2	2	6	3	1	
สิงหาคม	0	6	0	0	6	3	0	0	0	3	3	2	1	0	
กันยายน	0	2	0	0	2	2	0	1	0	3	2	0	0	0	
ตุลาคม	3	0	3	0	6	3	0	0	0	3	3	0	3	0	
พฤศจิกายน	0	0	5	0	5	2	0	0	0	2	2	0	3	0	
ธันวาคม	33	0	3	0	38	1	0	0	0	1	1	1	3	33	
รวม	123	19	18	0	162	69	0	16	8	93	64	14	33	53	

*ข้อมูลถึงวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๔

สถิติศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๔

ศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วประเทศ

การดำเนินงาน						ศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว									
						ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง									
						☒ ศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วประเทศ									
เดือน	รับใหม่					การดำเนินการดังนี้ (ครั้ง)					ผลการดำเนินการตามคำสั่ง (คน)				หมายเหตุ
	ผู้เสียหาย (คน)					รับ คำปรึกษา แนะนำ	เข้า บำบัดรักษา	ประสานความ ช่วยเหลือด้าน		รวม	ยุติการให้คำปรึกษาแนะนำ			อยู่ระหว่าง ดำเนินการ ให้ความ ช่วยเหลือ	
	ผู้เสียหายที่ได้ ร้องทุกข์จากเจ้า พนักงานตำรวจ	ผู้เสียหายที่ไม่ได้ ร้องทุกข์ต่อเจ้า พนักงานตำรวจ	ผู้เสียหายที่ คดีอยู่ ระหว่างการ พิจารณาคดี	ผู้เสียหายที่มี การส่งตัวมา จากหน่วยงาน อื่น	รวม			กฎหมาย	อื่น ๆ		ได้รับ ความ ช่วยเหลือ เรียบร้อยแล้ว	ไม่มาตาม นัดหรือ ติดต่อไม่ได้	ไม่ประสงค์รับ คำปรึกษาต่อ		
มกราคม	9	1	17	0	19	10	0	9	8	27	13	0	6	6	
กุมภาพันธ์	5	0	10	0	11	11	0	6	2	19	11	0	6	4	
มีนาคม	16	2	13	0	25	18	0	4	4	26	18	0	2	5	
เมษายน	19	6	12	0	29	8	1	11	4	24	12	0	4	10	
พฤษภาคม	84	6	84	6	180	110	0	40	11	161	39	8	27	86	
มิถุนายน	22	1	17	0	35	26	0	7	9	42	21	5	22	5	
กรกฎาคม	9	9	15	0	31	29	0	19	12	60	24	0	13	5	
สิงหาคม	78	9	94	0	177	176	4	35	19	234	146	0	37	52	
กันยายน	105	4	76	3	184	101	1	52	31	185	84	10	28	58	
ตุลาคม	83	21	163	9	270	212	1	94	30	305	199	7	20	51	
พฤศจิกายน	51	2	43	2	98	66	1	11	9	86	44	0	9	35	
ธันวาคม	9	1	17	0	19	10	0	9	8	27	13	0	6	6	
รวม	481	61	544	20	1059	767	8	288	139	1169	611	30	174	317	

*ข้อมูลถึงวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๔

บรรณานุกรม

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ชาติ ชัยเดชสุริยะ และณัฐวสา ฉัตรไพบุลย์, มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วย
กระบวนการยุติธรรมทางอาญา, มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพฯ ฯ : มปป.

ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๕)

ธานินทร์ กรีวิเชียร, หลักนิติธรรม (กรุงเทพฯ : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๒)

วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย
ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๔๔

สุทธิมา พิพัฒนพิบูลย์, การคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษากระบวนการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๔๕, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๔๙

สำนักประธานศาลฎีกา, “ศาลยุติธรรม” บนเส้นทางการสร้างดุลยภาพแห่งสิทธิ, (กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

สำนักประธานศาลฎีกา, คำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหาย
ในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๖๓, ที่มา :

<https://opsc.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/1145/iid/218017>

อรุณนิติ ดิษฐอำนาจ, ศาสตราจารย์ (พิเศษ), “การนำหลักนิติธรรมมาปรับใช้กับการเมืองการปกครอง
ในระบอบประชาธิปไตย”, สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา, ๒๕๕๖ (เอกสารโรเนียว).